

II. ELEMENTE DE OMILETICĂ SPECIALĂ

1. FACTORI AI REUȘITEI PREDICII: noțiuni de limbaj, stil, gestică, material ilustrativ etc.

a. *Predica de succes*¹. Trebuie să percepem realitatea că începutul secolului al XXI-lea se caracterizează printr-un spirit critic din ce în ce mai acut din partea ascultătorilor predicii. Mijloacele de informare în masă au contribuit simțitor la ridicarea nivelului lor informațional, chiar dacă, evident, nu toate informațiile receptate sunt ziditoare de suflet. Se poate lesne observa, mai ales la orașe, că anumite biserici sunt preferate, pentru că slujesc în ele preoți care *predică frumos*, cum se spune îndeobște. *Cum* reușesc unii preoți să vorbească frumos, atractiv, convingător?² *Ce* spun ei atât de interesant, încât vin să-i asculte credincioși de la distanțe kilometrice apreciabile? La aceste întrebări ar trebui să încerce să răspundă fiecare slujitor care și-a asumat responsabilitatea misiunii sacerdotale. Noi vom semnala aici doar câteva dintre implicațiile multiple care duc la eficiența actului omiletic, dar vom spune ceva și despre piedicile care se opun eficienței.

Factorii reușitei predicii trebuie bine determinați și respectați ca atare. Pe lângă unii de bază, comuni, indiferent de loc, timp și felul slujbei³, sunt și factori speciali care țin de împrejurări concrete. Întreprindem acest demers în scopul de a oferi câteva elemente de sprijin, care, adăugate efortului general de pregătire a predicii, pot fi determinante în împlinirea scopului slujirii învățătoarești. Aceste elemente pot fi urmărite clar doar atunci când sunt tratate distinct. De aceea ne-am propus mai multe paragrafe separate: *limbaj, stil, gestică* etc. Înainte, însă, de a intra în aceste detalii, atenționăm că pentru reușita predicii este necesară conștientizarea unor principii de bază:

– predicatorul vorbește *în numele lui Hristos* și cu puterea Lui, lucrătoare prin harul hirotoniei (***Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi***, Ioan 20,21)⁴;

– *obiectul* propovăduirii este *Hristos și Evanghelia Sa*, adevărul veșnic, nu o învățătură trecătoare, lumească: *Nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos Iisus Domnul* (II Cor. 4, 5)⁵. „Predică-L pe Hristos, spune prof. David Breed, nu-i ușor s-o

¹ Împrumutăm acest titlu din scrisul inspirat al Pr. prof. dr. Sebastian CHILEA, *Predica de succes*, în MO, an. VI, 1954, nr. 1-3, p. 36-38 (o pledoarie splendidă asupra exigențelor predicii reușite, făcută de eruditul dascăl, orator de mare talent).

² Cicero spune că *a ști ce să spui și a ști în ce ordine este un lucru de mare importanță. Dar a ști CUM, este de cea mai mare importanță*, apud James BLACK, *The mystery of preaching*, London, 1924, p. 98.

³ Karl BÜHLER enumeră cinci factori distincți ai comunicării: vorbitorul (*den Redner*), ascultătorul (*den Hörer*), conținutul (*den Inhalt*), limbajul (*sprachliche Zeichen*) și situația concretă (*die Situation*); apud Peter KOHL, *Die Taufpredigt als Intervention. Eine Untersuchung zum homiletischen Ertrag des Interventionsmodells*, Würzburg, 1996, p. 22.

⁴ “Vorbund *in nomine Christi*, preotul nu emite doar sunete și nu repetă doar simple cuvinte, vocabule lipsite de vibrație cerească, ci lasă cuvântul lui Dumnezeu să vorbească prin el. Așadar, preotul este chemat să se prefacă el însuși în “cuvânt”, spre folosul sufletesc al celor ce-l ascultă”, Pr. prof. dr. Ilie MOLDOVAN, *Cuvântul lui Dumnezeu în Sfânta Scriptură și Tradiție*, în MMS, an. LXV, 1989, nr. 3, p. 9.

⁵ “Învățătura Mântuitorului Iisus Hristos vizează existența în totalitatea ei: Dumnezeu, lume, om, și răspunde în chip absolut și mântuitor la întrebările pe care le pun condiția și vocația noastră umană”, Pr. prof. dr. C. GALERIU, *Mântuitorul Iisus Hristos Învățătorul nostru suprem...*, p. 60. “*Cel ce propovăduiește cuvântul - spune teologul ENZO BIANCHI - ar trebui să-și amintească mai des și cu mai mare conștiință de numele pe care i-l atribuie Scriptura: el apare de fapt ca slujitor al Cuvântului* (Lc. I, 2), *slujitor al vederii și mărturiei* (Fapte, 26, 26), *iconom al tainelor lui Dumnezeu* (I Cor. 4, 1) și, mai ales, *rob al cuvântului* (Fp. 6, 1-4).

faci!”⁶. Utilizarea prioritara a Scripturii în predică nu trebuie să excludă celălalt izvor al Revelației, Sfânta Tradiție, din care, de altfel face parte și Scriptura însăși. Bogăția scrierilor patristice, bunăoară, este o sursă de mână întâi pentru slujitorii Amvonului⁷. Cultul divin de asemenea. Așadar, *cunoașterea Scripturii, a doctrinei Bisericii și actelor cultice* sunt condiții *sine qua non*.

– Modelul predicatorului creștin este Hristos Însuși, Învățătorul suprem⁸ (***Voi Mă numiți pe Mine: Învățătorul și Domnul, și bine ziceți, căci sunt***, Ioan 13, 13);

– *subiecții* predicii sunt credincioșii, *persoane concrete*, nu ascultători imaginari, abstracti. La alcătuirea predicii, slujitorul se va raporta întâi la Dumnezeu⁹ (***Dacă vorbește cineva, cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu***, I Petru, 4, 11). Dar orientarea lui pe verticală, nu exclude dimensiunea orizontală a propovăduirii, observarea atentă a vieții semenilor și a problemelor pe care le au¹⁰. „Nu există teologie pentru teologie, spune, de exemplu, părintele prof. Grigorie Cristescu. Ar fi o aberație și o impietate. Teologia are misiune soterilogică... Pe credincios îl interesează, în primul rând, dacă i-ai înțeles sufletul lui...”¹¹. Așadar, cunoașterea manifestărilor sufletești ale enoriașilor este obligatorie pentru predicator¹². Predica este, de fapt, un *act sinergic*. Pe de o parte un *act divino-uman*, un act de creație comună, al lui Dumnezeu și al slujitorului consacrat, pe de altă parte un *act inter-uman*, ca rezultat al *dialogului* tainic, dar real, dintre predicator și ascultători¹³. Predicatorul *ascultă* neconținut glasul lui Dumnezeu, revelat în izvoarele cunoscute, dar *ascultă* și întrebările credincioșilor, la care trebuie să răspundă. Astfel, *predica este un dialog permanent*, cu Dumnezeu și cu ascultătorii. Orice dialog, ca să fie plăcut trebuie să se încadreze într-un „timp optim”. De aceea considerăm că una din cheile reușitei predicii este *nedepășirea timpului psihologic* indicat pentru predicile de orice gen. I. M. Fountoulis afirmă în tratatul său de Omiletică *să nu se depășească 5 minute*¹⁴. Desigur, la botez și cununie o pareneză de 5 minute va fi foarte bine primită,

Aceasta înseamnă că pentru propovăduire el nu va putea să citească cuvântul în grabă și cu atât mai puțin să-l cunoască după ureche din vreun sumar omiletic pentru a-l face apoi să vorbească cu găselnițe intelectuale, psihologice și sociologice...”, Cuvânt și rugăciune, trad. Maria Cornelia OROS, Edit. “Deisis”, Sibiu, 1997, p. 15.

⁶ D. R. BREED, *Preparing to preach*, New York, 1930, p. 302, cap. “Homiletical Maximus”.

⁷ Vezi Pr. prof. dr. Dumitru BELU, *Sfinții Părinți ca izvor omiletic*, în MA, an. IV, 1959, nr. 11-12, p. 891-901.

⁸ Pr. prof. dr. C. GALERIU, *op. cit.*, p. 34-61.

⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR atenționează: “ *Dumnezeu să-i fie lui singurul îndreptar și singura călăuză pentru alcătuirea desăvârșită a predicilor lui, nu aplauzele, nici laudele...*”, *Despre preoție*, trad. Pr. D. FECIORU, Edit. IBMBOR, București, 1987, p. 119

¹⁰ “Oratorul trebuie să aibă, mai presus de tehnica oratorică, o sensibilitate și înțelegere profundă cu care să cunoască inima ascultătorilor, încât oratorul să fie, mai întâi, un interpret al simțămintelor oamenilor. A stăpâni oamenii prin cuvânt, trebuie mai întâi să pui mâna pe inima lor (***mettre la main sur les cœurs***, după o expresie franceză)”, Pr. dr. V. N. POPESCU, *Predica în cultul creștin*, București, 1944, p. 10-11.

¹¹ *Predică pentru vremea ta!*, în GB, an. IX, 1950, nr. 7-8, p. 47-48. În același studiu, P. C. Sa creionează câteva din cauzele eșecului unor predici: “ Teme imprecise, neclare, vagi, o dezvoltare confuză, haotică, articulații artificiale sau sclerotice, concluzii lipsite de orice dinamism. Tu, predicator, ești izolat de viața din vremea ta și prea prezent în trecutul îndepărtat...”, p. 48. Apoi sfătuiește tranșant: “ Mai bine nu predica! Sau povățuiește-ți cu bunătate pe enoriașii tăi să fie oameni de omenie și rânduală. Sau, lasă a se citi la strană, domol, Cazania din bătrâni, cu tâlcul ei limpede și cuminte...”, *Ibidem*.

¹² Pr. drd. Gh. BURCĂ, *Importanța cunoașterii manifestărilor sufletești ale credincioșilor pentru predicator*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 5-6, p. 353-362.

¹³ Lect. dr. I. TOADER numește acest dialog ***interacțiune***: “Considerăm că acțiunea de a predica este de fapt o ***interacțiune*** între partenerii comunicării, în cazul nostru între preotul care predică și ascultătorii prezenți în biserică și în felul în care preotul știe să-i implice pe ascultători, ***să-i considere ca parteneri reali și egali în comunicare***”, (subl. n.), *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, 1997, p. 147.

¹⁴ *Omiletiki*, Tessaloniki, 1985, p. 137. Este vorba despre cele ocazionale.

dar pentru un necrolog se poate depăși acest *barem*, cu atâtea minute câte vor fi necesare pentru realizarea scopului necrologului, fără a se exagera. În cadrul Sfințelor Liturghii mai mult. Practic, *timpul psihologic* va fi „măsurat” direct proporțional cu interesul ascultătorilor, spre a nu le pune răbdarea la încercare, dar nici a-i lăsa nelămurii, dacă-i simți că te ascultă cu plăcere. Uneori se pot plictisi numai după cinci minute, alteori, dacă știi să-i captivezi, le poți vorbi și o jumătate de oră sau chiar mai mult.

Predica de succes este, așadar, cuvântarea al cărei conținut se întemeiază pe Revelație, dar și pe realitățile umane, mai ales prezente. F. B. Craddock, creionează astfel exigențele unei predici actuale: *unitate* (inspirație din Revelația cea una); *memorie* (încadrarea predicii într-o anumită tradiție); *compatibilitate* și *identificare* (între rostirea omiletică și învățătura Bisericii, totodată și nevoile credincioșilor); *anticipare* (predicatorul să prevadă efectele rostirii); *intimitate* (apropiere sufletească de credincioși)¹⁵.

*

Până aici am vorbit doar de căile de reușită. Socotim oportun să schițăm și câteva din cele mai frecvente cauze ale eșecului. După opinia lui R. P. Rambaud, care ni se pare concludentă și pentru vremurile noastre, sunt trei categorii de cauze ale nereușitei predicii: 1. *Cauze raportate la persoana predicatorului*; 2. *Cauze psihologice*; 3. *Cauze ce țin de predica însăși*.

1: *aspect exterior respingător; vulgaritate în vorbe; prețiozitate în exprimare; ticuri fizice și verbale; zel intempestiv; naivitate; puerilitate; lipsa prezenței de spirit.*

2: *aluzii supărătoare; reproșuri, amenințări, blesteme; vivacitate deplasată; limbaj lingușitor; expresii zeflemitoare, ironice.*

3: *gândire superficială; subiecte prea elevate și limbaj complicat; exagerări și erori; subiecte neactuale, demodate; plagieri; angajări politice deplasate; durată exagerată*¹⁶.

b. Noțiuni de limbaj omiletic.

Limbajul omiletic, parte a limbajului liturgic. În 3 oct. 1876, la Iași, Mihail Eminescu participa la parastasul Voevodului Grigore Ghica, săvârșit cu prilejul dezvelirii bustului acestuia. Impresionat de frumusețea limbii liturgice, din rugăciunile și cântările slujbei, Eminescu avea să noteze plin de admirație: „Aceasta este dulcea limbă a trecutului!”¹⁷. Eruditul arhimandrit Iuliu Scriban a publicat în 1938 un studiu-testament pentru toți slujitorii români ai Altarelor, *Datoria preotului către limba bisericească*¹⁸, în care spune la un moment dat: „Preotul este om cu carte. Pe el îl putem face să înțeleagă mai bine darul frumos pe care Biserica îl are în limba cu care ea a lucrat până acum în

¹⁵ F. B. CRADOCK, *Precher*, Trad. de J. F. Rebeaud, Geneva, 1991, p. 169-170.

¹⁶ R. P. RAMBAUD, *Traité moderne de prédication*, Lyon-Paris, p. 359-383. Despre „durata exagerată” Rambaud spune că este „la plus fréquente cause d'échec”... *Ibidem*, p. 383. Iar părintele prof. Sebastian CHILEA, afirmă în legătură această ultimă cauză, frecventă din păcate și în zilele noastre; „Predica este o permanentă convorbire între predicator și credincioși. Îndată ce predicatorul simte că nimeni nu-l mai întreabă, e bine să încheie. Cicero vorbește de un anumit “miros” al oratorului, cu ajutorul căruia el poate să-și dea seama ce gândesc, ce așteaptă, ce vor sau ce nu place ascultătorilor săi...”, *Predica de succes...*, p. 58.

¹⁷ Apud D. MURĂRAȘU, *Naționalismul lui Eminescu*, București, 1932, p. 188. Vezi și ed. II-a, București, 1994, Edit. “Pacifica”, sub îngrij. lui Oliviu TOCACIU, p. 139, nota 40.

¹⁸ Sibiu, edit. “Revistei Teologice”, 31 p.

sânul neamului. De aceea este o întrebare foarte sănătoasă și la locul ei a sta de vorbă azi despre limba Bisericii. Preotul, având a apăra neamul de multe furișări străine în sânul lui, trebuie să-și dea seama de unele ca acestea și să privească drept sarcină a lui și pe cea privitoare la „limba vechilor cazanii”... Făcând așa, preotul va fi un luptător fără sabie și pușcă, dar apărător deplin și adevărat al acestei duioase moșteniri a trecutului, care este limba noastră de la Traian până azi”¹⁹.

Am evocat aceste două repere bibliografice pentru a preciza din capul locului că *limbajul omiletic* este, de fapt, *limbajul liturgic*, cultivat și păstrat în slujbele și în atmosfera Bisericii. Orice îndepărtare de la acesta este dăunătoare slujirii învățătoarești. Credincioșii, familiarizați cu muzicalitatea, armonia și mireasma liturgică a rugăciunilor și cântărilor cultului divin²⁰, doresc să audă predici rostite în același grai. Prof. Marcu M. Deleanu, doctor în filologie (așadar, un exponent al „enoriașilor”), exprimă o părere justă, general valabilă credem: „Venind la slujbă și pentru a lepăda toată grija cea lumească, enoriașii simt nevoia să li se vorbească aici altfel decât la servicii, pe stradă sau la piață...”²¹. Am adăuga noi, altfel decât la radio, televizor, sau în ziare²².

Întrucât *limbajul este cea mai bună oglindă a spiritului omenesc*²³, în general, socotim că este, în același timp, și *o carte de vizită a predicatorului*. De fapt, a Bisericii, pe care slujitorul, în predică (și nu numai), o reprezintă. În același context, să nu pierdem din vedere că predicatorii au marea responsabilitate de a-L reprezenta pe Hristos, *în numele Căruia propovăduiesc*. Mântuitorul a înnobilat graiul omenesc cu verbul Său dumnezeiesc. Luând trup omenesc a luat și graiul omenesc. A venit să sfințească trupul, dar și graiul²⁴. **Niciodată n-a vorbit vreun om ca Omul acesta**, aveau să exclame ascultătorii fascinați ai graiului Mântuitorului (Ioan 7, 46). Puterea Sa dumnezeiască prin care vindeca, mângâia, încuraja etc., s-a manifestat, de fapt, prin cuvânt. De aceea propovăduitorii trebuie să ia seama că vorbele înțelept rostite pot tămădui, iar o vorbire incorectă, nepotrivită, stricată, poate răni, sau mări suferința. „Cuvântul zidește, dar poate și dărâma!”, avertizează Părintele Stăniloae²⁵. **Cuvintele frumoase sunt ca un fagure de miere, dulceață pentru suflet și tămăduire pentru oase**, spune Înțeleptul Solomon în Pildele sale (16, 24). În acest sens cuvântul este o *energie care curăță, care sfințește*,

¹⁹ *Ibidem*, p. 14, 29.

²⁰ Semnalăm, totuși, că în unele cărți de cult, chiar dacă sunt tipărite sub aripa Bisericii, apar cuvinte și expresii nepotrivite cu duhul exprimării liturgice. Din intenția de a “actualiza” limba, fără însă ca cel care a făcut-o să dea dovadă și de pricepere, apare, de exemplu, “îndeplinind”, în loc de “împlinind”, sau “Israil a trecut (marea Roșie, n.n.) *cu picioare repezi*”, în loc de “Israil a trecut *cu picioare vesele*”, cum atât de poetic (de fapt, *liturgic*), sună textul în edițiile mai vechi etc. Dacă cineva s-ar opri asupra tuturor acestor “actualizări” ale limbii în cărțile de cult, operate mai ales în ultimii 20-30 de ani, ar descoperi multe asemenea abateri de la limbajul liturgic autentic.

²¹ *Textul liturgic și limbajul poetic*, “Foaia diecezană”, Edit. de Episcopia Caransebeșului, an. II nr. 6-7/1996 (serie nouă), p. 2. Autorul demonstrează fericita apropiere și întrepătrundere între limbajul liturgic și cel poetic: “Stilul ecleziastic, în varianta sa liturgică, se apropie cel mai mult de stilul beletristic, al literaturii artistice, numit și limbaj poetic sau limba poetică”, *Ibidem*.

²² “O predică nu trebuie să aibă tonul limbajului militar sau al comenzilor civile, tonul și limbajul plângăreț al bocitoarelor antice, tonul și limbajul informațiilor tehnice, nicicând un limbaj de ațătare, nicicând un limbaj de comedie...”, Pr. prof. dr. Sebasian CHILEA, *Leonhard Fendt, Homiletik*, Berlin, 1971, recenzie în O 2/1972, p.111.

²³ *Idem, Predicatorul*, în MO, an. X, 1958, nr. 3-4, p. 180.

²⁴ Pr. asist. dr. Ilie MOLDOVAN, *Biserica Ortodoxă Română și limba națională, ca expresie morală a unității poporului român*, în G B, an. XXXVI, 1977, nr. 10-12, p. 860.

²⁵ *Iisus Hristos sau restaurarea omului...*, p. 219.

care odihnește (subl. n.)²⁶. Cuvintele urâte, se înțelege, au efect contrar²⁷! *Cuvintele sunt delicate ca porțelanul*, spune un predicator englez. *Cine le rostește la întâmplare, nu va reuși să facă decât un zgomot neplăcut*²⁸. Să nu uităm că Dumnezeu a creat lumea prin Cuvânt. Adică prin Fiul Său, Care este Cuvântul Cel dintru început (Ioan I, 1-2). Așadar *Cuvântul* este numele Lui Dumnezeu și, în același timp, Dumnezeu – Însuși. El „se numește Fiu, dar este și Cuvânt al lui Dumnezeu și de aceea cuvântul are rădăcini metafizice, adică nu-i doar o *gălăgie arbitrară*, prin care eu pot să spun ceva și voi puteți să înțelegeți gândirea mea. Cuvântul provine din energiile dumnezeiești... *Cuvântul este o energie creatoare, o energie care devine, însă, periculoasă, mortală, când este rău întrebuințată... Dar, la modul pozitiv, cuvântul este o energie de comuniune, de împărtășire*²⁹.

Puterea de influențare prin cuvânt. În același context cu cele afirmate anterior, evidențiem faptul că vorbirea nu trebuie să fie înșiruire întâmplătoare de sunete. Vorbirea responsabilă este un act de cultură. Astfel, cuvintele devin *veșmântul noțiunilor care însuflețesc conținuturile spirituale ale vieții omului. Cuvântul este un univers, nu de sunete, ci de valori. La rândul ei, limba este și ea un univers, un întreg armonic, o lume în care se întrupează gândirea, iar nu o simplă sumă de cuvinte*³⁰. De aceea, predicatorul care-și armonizează gândirea și acțiunile cu etica creștină, nu va profesa un limbaj în dezacord cu ea. De fapt, însuși limbajul are și o funcție etică, alături de celelalte valențe (comunicativă, socială, culturală etc.)³¹. Rostirea unui cuvânt, bun sau rău, declanșează consecințe pe măsura încărcăturii conferite. *Ecoul unui cuvânt în universul moral este nelimitat. Prin viu grai sau prin scris, el trece din suflet în suflet, de la tată la fiu, din generație în generație, de la popor la popor, din veac în veac, zidind sau dărâmând, întărind sau slăbind, înfrățind sau învrăjbind, ca mărturie bună sau rea, după cum a fost,*

²⁶ Rafael NOICA, apud Pr. Drăgoi Eugen (colab.) *Celălalt Noica*, București, 1995, p. 69. **Odihna** are sens aici de liniștire, angajare senină în lucrarea mântuirii. *Patericul* egiptean folosește această expresie cu acest sens: „Avva Olimbie cel al chiliilor, a fost luptat spre curvie și i-a zis cugetul: du-te, ia femeie! Și sculându-se a călcat lut și a făcut femeie. Și și-a zis lui-și: Iată femeia ta. Trebuie dar să lucrezi mult ca să o hrănești. Și lucra ostentindu-se mult. Și după o zi iarăși călcând lut și-a făcut lui-și fiică și zicea gândului său: A născut femeia ta. Ai mai multă trebuință să lucrezi, ca să poți să-ți hrănești pe fiul tău și să-l acoperi. Și așa făcând, **s-a topit pe sine**... Și a zis cugetului: Dacă nu mai poți suferi osteneala, nici femeie să nu cauți! Și văzând Dumnezeu osteneala lui, a ridicat de la el războiul și **s-a odihnit**...”, Ediția Iași, 1913, p. 168-169.

²⁷ „Nu orice cuvânt este rodnic, ziditor. Există cuvinte goale, ca pleava, focuri de artificii, care dispun de o pronunțată sonoritate, fără a avea darul de a lumina și trezi sufletul din întunecimea și lăncezeala lui morală. Astfel, sunt cuvintele ipocrite, bombastice, jignitoare, înjositoare, rostite la mânie ș.a., care, în loc să zidească, otrăvesc sufletele și nimicesc solidaritatea umană”, Pr. prof. I. BUNEA, *Cuvinte de învățătură la duminici și sărbători*, Sibiu, 1983, p. 152.

²⁸ James BLACK, *op. cit.*, p. 105.

²⁹ Rafael NOICA, *op. cit.*, p. 67. Vezi și Jean KOVALEVSKY, *Taina originilor*, trad. Dora MEZDREA, București, 1996, în care prezintă creația lumii ca operă a Tatălui săvârșită prin „Cuvântul-Logosul-Verbul” (p. 25-27). Este util să observăm distincția între „dabar”, cuvântul prin care Dumnezeu comunică poporului Israel mesajele Sale și „Logosul” prin care crează lumea. Chiar dacă termenul „logos” este utilizat în filosofia stoică, nu trebuie să existe rețineri în identificarea Cuvântului lui Dumnezeu cu Fiul Însuși. Popoarele semitice, prin conștientizarea sensului cuvântului „dabar” (în înțelesul de mijloc de comunicare din partea lui Dumnezeu), aveau convingerea că *dincolo de cuvântul exprimat exista o forță, gândirea tainică, care cauzează apariția lui ca realitate rostită prin gura celui care îl pronunță...*; vezi arhim V. MICLE, *Cuvântul lui Dumnezeu...*, p. 544. Pentru conotațiile filosofice ale „logosului” a se vedea: Peters FRANCIS, *Termenii filosofiei grecești*, trad. Dragodan STOIANOVICI, Edit. „Humanitas”, București, 1933, p. 161-163; *Dicționarul biblic*, Edit. „Cartea creștină”, Oradea, 1995, p. 313, col. II; Pr. dr. Ioan MIRCEA, *Dicționarul Noului Testament*, Edit. IBMBOR, București, 1984, p. 104.

³⁰ Pr. asist. dr. Ilie MOLDOVAN, *op. cit.*, p. 861.

³¹ Pr. prof. dr. D. BELU, *Graiul în funcția lui etică*, în MMS, an. XLVII, 1978, nr. 7-8, p. 453.

*bun sau rău, omul care l-a rostii*³². Așadar, puterea de influențare a cuvântului nu trebuie subestimată. De aceea, socotim că poetul Al. Vlahuță a fost inspirat când a scris: „*Ca-n basme-ia cuvântului putere / El lumi aevea-ți face din păreri / Și chip etern din umbra care piere / Și iarăși azi din ziua cea de ieri*”³³. Aceasta pentru că orice cuvânt implică relații concrete, personale. Cuvântul pleacă de la cineva spre altcineva. Omul nu vorbește în vânt³⁴. Nu vorbește pentru sine, ca să se asculte, ci să fie ascultat. Cuvântul nu este proprietatea particulară a cuiva, ci un *bun obștesc*. De aceea, ca orice bun obștesc, de cuvânt te poți folosi doar în anumite limite, cu respectarea anumitor reguli, având permanent conștiința funcției lui normale, aceea de vehicul al binelui și adevărului³⁵.

Responsabilitatea față de limbajul omiletic. Nu ne propunem în mod expres o prezentare sistematică a regulilor limbajului omiletic³⁶, reguli ce sunt expuse detaliat în tratatele de specialitate, ci atenționarea asupra responsabilității utilizării lui. Graiul este unul din marile daruri făcute de Dumnezeu omului³⁷. Dacă acest fapt implică o responsabilitate specială în fața lui Dumnezeu, cu atât mai mult rostirea omiletică, întrucât ea implică transmiterea mesajului divin. De aceea, graiul omiletic se cere îmbunătățit continuu, apelându-se neîncetat la izvorul nesecat al cuvântului mântuitor: Sfânta Scriptură³⁸. Pentru reușita unei predici la sfârșit de secol XX, limbajul Amvonului trebuie să fie, desigur, elevat. În acest sens Rudolf Bohren vorbește, pe bună dreptate, de *limbajul elevat al predicii*³⁹, nivelul elevat fiind susținut tocmai prin legătura strânsă a mesajului omiletic cu Scriptura.

Limbajul elevat nu înseamnă folosirea unui vocabular peste nivelul de înțelegere al ascultătorilor. Chiar dacă slujirea omiletică este situată în rândul artelor, prin frumusețea conținutului și a rostirii, nu trebuie văzută ca *o artă pentru artă*, ci o artă pusă în slujba mântuirii credincioșilor. *Propovăduirea nu este o artă literară, așa cum este vorbirea laică*, spune autorul unui modern tratat de Omiletică⁴⁰. La Amvon, grija pentru o rostire

³² *Ibidem*, p. 461.

³³ Alexandru VLAHUȚĂ, *Cuvântul*, în “Scrieri alese”, Editura pentru literatură, București, 1962, vol. I., p. 184.

³⁴ “Man spricht nichts in den Wind, das nicht aufgehoben wäre im Unsichtbaren”, spune Rudolf BOHREN, în al său *Predigtlehre*, Chr. Kaiser Verlag, München, 1972, p. 302.

³⁵ Pr. prof. dr. D. BELU, *op. cit.*, *ibidem*.

³⁶ Respectarea regulilor rostirii omiletice are importanță indiscutabilă. Cu toate acestea nu trebuie să facem din ele un arsenal care să sufocă și să timoreze libertatea predicatorului. Cicero atrage atenția, pe bună dreptate, că nu elocvența se naște din reguli ci regulile din elocvență (“*Non eloquentia ex artificio, sed artificium ex eloquentia*”), *De oratore*, trad. G. GUȚU, București, vol. II, p. 211.

³⁷ “Între marile minuni ale acestei lumi, spune savantul filolog Sextil PUȘCARIU, trebuie socotit graiul omenesc... Fără el, toate gândurile pe care le răscolește mintea și toate simțuirile pe care le cuprinde sufletul nostru ar rămâne îngropate în raclă plumbuită. Rațiunea omenească ar fi steapă dacă n-ar fi nutrită și incitată neconținut printr-un schimb de vederi, iar în sufletul nostru n-ar putea încolți sentimente generoase dacă omul n-ar cunoaște decât gestul primitiv al câinelui care dă din coadă de bucurie, sau modulația vocii prin care pasărea își cântă iubirea. Numai facultatea de a-și exterioriza gândurile și preocupările prin sunete perceptibile - înțelese și ușor de reprodus de toți membrii aceleiași comunități sociale - și de a face să răsune în sufletele altora coarde care au vibrat în inimile noastre, contribuie la înmulțirea cunoștințelor și la înnobilarea sufletelor, stârnind idei și porniri noi și deschizând omului calea fericirii pe acest pământ. **Scânteia se naște prin izbirea amnarului de cremene; graiul omenesc e întocmit pentru dialog**”, *Limba română. vol. II - Rostirea*, E. A., Ediția II-a, București, 1994, p.45.

³⁸ Pr. lect. N. DURA, *Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine*, Teză de doctorat, ms. dactil., cap. I.3 - *Îmbunătățirea cuvintelor*, p. 27-29.

³⁹ *Die Hochsprache der Predigt etwas mit dem Text zu tun hat; Sie wird zur Hochsprache dadurch daß sie den Text spricht...*, R. BOHREN, *op. cit.*, p. 305.

⁴⁰ “Preaching is not literary art; it is speaking”, D. BUTTRICK, *Homiletic. Moves and structures*, Vanderbilt University, London, 1987, p. 187, cap. *The language of Preaching*. Oratoria clasică păgână urmărea cu obstinație realizarea aceluia *ars dicendi*, pentru a cuceri auditoriul cu orice preț: “*Eloquentia*, spune Quintilian, *est ars*

frumoasă, corectă, atrăgătoare etc., nu trebuie împinsă dincolo de limitele normelor omiletice. Ascultătorii nu sunt critici literari, ci, de cele mai multe ori, oameni simpli. Intelectualii prezenți nu se vor supăra niciodată dacă predicatorul va vorbi simplu, fără farafasticuri prețioase. *Dacă nu vom vorbi în felul simplu al lui Hristos și al Sfinților Apostoli*, spune harnicul ostenitor în câmpul omileticii românești, părintele Marin Ionescu, *nu vom avea ascultători la predicile noastre. Limba predicatorială să fie limba pescarilor!*⁴¹. Samuil Micu Clain, în predoslovia la cartea de *propovedanii*, se adresează în același sens celor ce o vor utiliza: „Mai pe urmă, te rog să ierți de te va sminti cumva curgerea graiului, fiindcă acestea (*propovedaniile*, n.n.) mai mulți proști decât învățați auzitori vor avea, nu se cădea să fie cu măiestrie ritoricească, nici cu grai de vorbă înaltă și adâncă, ci mai de jos și mai prost, ca și cei proști să înțeleagă și să se folosească, că acesta e scopul și cugetul meu, carele sunt pentru tine și pentru cei morți către Dumnezeu rugător cu credință adevărată”⁴². Graiul simplu este, însă, cu totul altceva decât vorbirea *simplistă*, pe care propovăduitorii trebuie s-o evite cu grijă maximă. Ca orice limbă creatoare de cultură, limba română are *personalitatea ei*⁴³. În slujirea omiletică respectul față de adevăr va fi dublat continuu de *respectul față de cuvânt*. Propriu-zis, *respectul față de limba română*. Oamenii bisericii au fost dintru început *ctitori de limbă și cultură românească*⁴⁴. Dacă la origine, Biserica, prin slujitorii ei, preoți și călugări, a pus bazele formării limbii române literare⁴⁵, este de la sine înțeles că slujitorii de astăzi au marea responsabilitate, alături de ceilalți reprezentanți ai culturii naționale, de a o cultiva și înnobila, atât prin textele liturgice cât și prin rostirea omiletică. Făcând comparație între contribuția literaturii laice și cea religioasă la dezvoltarea limbii române, episcopul Nicolae Colan spunea, la primirea sa în Academia Română, în anul 1945: „Ar fi nedrept, desigur, să nesocotim însemnătatea literaturii lumești pentru dezvoltarea limbii noastre. Totuși nu credem că această literatură ar putea fi pusă pe aceeași treaptă cu literatura religioasă, în ceea ce privește contribuția ei la unitatea limbii românești. Cronicile, cronografele sau cărțile populare aveau un număr mare de cititori. Este adevărat. Cărțile sfinte însă aveau și un imens număr de ascultători: întreaga obște a poporului dreptcredincios”⁴⁶. Același lucru este valabil și astăzi. Obștea tot mai numeroasă a creștinilor care frecventează Biserica pot fi martorii cultivării limbii, în dimensiunile ei liturgice, sau, Doamne ferește, martori ai „stricării” ei prin prestații sub nivel. Căci există numeroase pericole ale degradării limbajului. Predicarea regulată, cu aproape același auditoriu în față, poate fi confruntată cu o anumită rutină care conduce la pierderea

dicendi accommodare ad persuadendum quod honestum sit” (Institutio oratoria), apud drd. Petru RĂDĂȘANU, *Elocvența în retorică și omiletică*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7-10, p. 637.

⁴¹ *Inimă și suflet; Omiletica vremurilor noastre*, București, 1927, p. 75.

⁴² Pr. SAMUIL CLAIN DE SAD, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Sibiu, 1842, Ediție tip. cu litere latine, Arad, 1907, p. 4.

⁴³ Salutăm demersul inspirat al conf. univ. Mihai DINU, de a-și intitula astfel una dintre cărțile domniei sale: *Personalitatea limbii române*, Edit. “Cartea Românească”, București, 1996, 367 p.

⁴⁴ Vezi Ț. Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, 69 p.

⁴⁵ Vezi Șt. MUNTEANU și V. ȚÎRA, *Istoria limbii române literare*, București, 1978, 255 p. Reținem în chip deosebit precizarea lingvistului timișorean V. Țîra: “Cultivarea limbii române în scris trebuie să fi început înainte de elaborarea traducerilor cunoscute ale veacului al XVI-lea (coresiene, n.n.), adică aproximativ din vremea când s-au întocmit primele “manuale” bilingue folosite în școli **de cei care urmau să devină preoți și dieci** (subl. n) “, *op. cit.*, p. 33-34.

⁴⁶ Ț. Nicolae COLAN, *Biserica neamului și unitatea limbii românești*, discurs rostit la 28 mai 1945 în ședința publică solemnă, București, 1945, p. 21.

respectului față de cuvinte și semnificația lor. Dacă preotul nu va lua măsuri împotriva acestei *eroziuni graduale*, predicarea va aluneca, puțin câte puțin, în rutină și insignifiantă. În același timp, limbajul este supus unui pericol de *sedimentare*. Cuvinte care altădată erau pline, bogate, sugestive, evocatoare etc., se uzează treptat, pierd din suplețe și pot fi apoi întâlnite în repertoriile artiștilor comici, care le utilizează pentru a-i caricaturiza pe predicatori. Sunt unele cuvinte care pur și simplu se demonetizează, altele își schimbă sensul, altele devin vetuste; pe alocuri unele par a fi chiar vulgare⁴⁷. „Greșelile de limbă în predică, spune părintele D. Belu, înseamnă lipsă de respect față de învățătura propovăduită, față de ascultători și față de sine însuși. Greșelile de limbă scad autoritatea predicatorului și eficiența predicii. Nu poate fi acceptat ca învățător cine nu cunoaște nici măcar regulile elementare ale vorbirii corecte”⁴⁸. Profesorul Fred B. Cradock propune câteva sugestii interesante pentru preîntâmpinarea pericolelor degradării limbajului, din care spicuiem:

- *conștientizarea importanței și puterii cuvintelor;*
- *strădania de a găsi expresii imaginative și stimulative;*
- *a consacra măcar un sfert de oră în fiecare zi pentru a citi texte din mari autori de eseuri, poeme, romane, chiar piese de teatru și povestiri (acestea nu în locul Scripturii și al Părinților Bisericii, ci în adaos, n.n.);*
- *compunerea scrisorilor pentru prieteni, părinți, rude ș.a. Dintre toate mijloacele de scriere, scrisorile personale sunt cele care se apropie cel mai mult de stilul vorbit;*
- *a se revedea predicile anterioare, pentru a se evita repetarea excesivă a unor expresii;*
- *ascultarea cu atenție a diferiților vorbitori, în împrejurări diferite, nu numai în ocazii culturale elevate, ci și în altele;*
- *„curățirea” predicii, după redactare, de idei vagi și complicate... Este absolut necesar acest fapt, altfel există riscul ca ascultătorii să nu înțeleagă, sau să-i lase reci acele expresii confuze. După cum computerele, înainte de tipărirea unui text, fac acea operație de curățire ce se numește „cleaning”, tot astfel se impune și înlăturarea din textul predicii a tot ce este de prisos*⁴⁹. Încheiem acest paragraf cu precizarea că responsabilitatea față de limbajul omiletic, dincolo de importanța evidentă a implicațiilor orizontale, vizavi de semeni, trebuie raportată pe verticală, la Dumnezeu, în fața Căruia vom da socoteală pentru fiecare cuvânt rostit. Mântuitorul a spus-o ferm: „**Pentru orice cuvânt deșert pe care-l vor rosti oamenii, vor da socoteală în ziua judecății**” (Matei 12, 36).

c. Stil, gestică, material ilustrativ.

Stilul omiletic. Preliminarii. Stilul este modalitatea prin care conținutul unei cuvântări devine atrăgător și plăcut, văzului și auzului. Ca aplicație generală, el reprezintă totalitatea mijloacelor lingvistice folosite oral sau în scris pentru exprimarea gândirii⁵⁰. Întrucât stilul vorbirii se adaptează conținutului (literar, juridic, medical etc), noi facem

⁴⁷ De exemplu, este contraindicat să se mai folosească expresia “fiul cel curvar”, cum întâlnim în vechile texte vorbindu-se de “fiul cel risipitor...” Vezi și F. CRADOCK, *op. cit.*, p. 200-201.

⁴⁸ *Curs de omiletică...*, p. 140-141.

⁴⁹ F. CRADOCK, *op. cit.*, p. 201-202.

⁵⁰ Etimologic, cuvântul “stil” vine din latinescul *stylus* (sau *stilus* = *tijă, instrument de scris*; vezi *QUICHERAT...* p. 1306, col. II), la rândul lui provenit din grecescul *στυλος* = *coloană, condei, limbaj*; v. *BAILLY...*, p. 1804, col. I, II.

referire doar la *stilul bisericesc*, căruia se subsumează *stilul omiletic*. Se impune dintru început observația că stilul trebuie considerat un auxiliar al mesajului. În acest sens *stilul omiletic reprezintă suma procedeeelor lingvistice cu ajutorul cărora predicatorul transmite mesajul omiletic*. Fiecare slujitor al amvonului trebuie, indiscutabil, să posede noțiunile de bază ale stilului scris și vorbit. Acest fapt ține, evident, de cunoașterea limbii, în general. Dar predicatorului i se cere în plus cunoașterea *stilului omiletic*, care să exprime în mod fericit adevărul evanghelic. Există, desigur, diferențe evidente între stilul scriitoricesc laic și cel bisericesc. Acesta din urmă s-a plămădit în viața liturgică a Bisericii, rezultând ceea ce Al. Mateevici a exprimat prin nemuritorul poem *Limba noastră: limba vechilor cazanii*. În redactarea predicii, slujitorul amvonului va aborda un stil ce nu se va îndepărta de la duhul *limbii vechilor cazanii*, chiar dacă, obligatoriu, limbajul va fi actualizat. Așa cum am procedat mai sus, când am prezentat elemente cu privire la limbajul omiletic, nici aici nu ne propunem detalierea figurilor și procedeeelor stilistice. Vrem doar să facem câteva remarci de principiu în scopul evidențierii importanței stilului adecvat în predică.

Stil scris și stil vorbit. În general predicatorii, înainte de a-și redacta propriile predici, se inspiră din predicile scrise ale altora. Trebuie să observăm, însă, că foarte puține utilizează un stil direct, apropiat de cel oral. Cele mai multe sunt compuse în „laborator”, cu grijă ca fraza scrisă să fie cât mai „completă”. Așa se face că întâlnim fraze lungi, greoaie, aproape imposibil de memorat și reprodus oral. Se întâmplă așa pentru că *există o diferență notabilă între stilul propriu scrisului și cel al oralității*. Primul admite propoziții și fraze lungi. Admite abstracțiunile, argumentări mai complicate, subtile, bine confecționate. Stilul vorbit cere, însă, propoziții și fraze mai scurte, directe, pline de vioiciunea convorbirii de la suflet la suflet⁵¹. De aceea se impune o grijă aparte în această privință. Când redactăm predicile vom fi atenți ca propozițiile și frazele pe care le scriem să fie cât mai concise, apropiate stilului vorbit, spre a le facilita ascultătorilor o cât mai ușoară înțelegere și asimilare. Mijloacele moderne permit acum înregistrarea predicilor. Este util să facem comparație între predica pe care am scris-o în ajun și aceeași predică pe care am rostit-o liber în sărbătoarea respectivă, înregistrată. Vom constata diferențe mai mari sau mai mici, de la caz la caz. Diferențierea conținutului rostirii orale față de cel al textului scris a fost cerută de *comunicarea directă cu ascultătorii*. Va fi de mare utilitate pentru predicatori, mai ales pentru începători, transcrierea textului rostit liber în fața credincioșilor. *Acest text reprezintă un exemplu concret al stilului vorbit*. Studiarea lui comparativă cu textul redactat în ajun va sugera corecturi și îmbunătățiri, care-i vor facilita urcarea câtorva trepte semnificative în autoperfecționarea eficienței omiletice.

Stil și doctrină. Stilul, oricât de îngrijit ar fi, nu trebuie să subjuge conținutul. Din instrument auxiliar nu trebuie să devină scop în sine. Sfântul Ioan Gură de Aur, unanim recunoscut ca un geniu al frazei omiletice, neîntrecut de asemenea în finețea stilului, afirmă: „Nu cer de la preot nici podoaba cântată a cuvântărilor oratorilor păgâni și nici **nu mă interesează cum îi este fraza și stilul!** Să fie preotul sărac în cuvinte! Să-și aranjeze simplu și fără meșteșugire cuvintele în frază. Numai să nu fie neiscusit în știință, să nu fie neiscusit în precizia dogmelor!”⁵² (subl. n.). Afirmații, inspirate, de fapt, din cuvintele Sf. Ap. Pavel: „**Și chiar dacă sunt neiscusit în cuvânt, nu însă în**

⁵¹ Pr. prof. dr. D. BELU, *Curs...*, p. 287.

⁵² SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre preoție*, trad. Pr. D. FECIORU, p. 107.

cunoștință” (II Cor. 11, 6). Evident, Sf. Ioan Gură de Aur nu vrea să îndemne la neglijarea stilului, ci subliniază doar statutul acestuia de auxiliar și nu scop în sine. Că preotul trebuie să-și lucreze predicile în amănunt reiese din cele spuse de același Sf. Gură de Aur, în aceeași lucrare: „Preotul nu-i scutit de muncă sânguincioasă nici când are un deosebit talent oratoric... Prin urmare, predicatorii mari trebuie să muncească mai mult decât predicatorii slabi. **Căci ascultătorii judecă predica, nu după cuvintele predicii, ci după faima predicatorului.** Prin urmare, când un predicator mare întrece pe toți ceilalți predicatori în cuvânt, atunci mai cu seamă trebuie să muncească pentru pregătirea predicilor mai mult decât toți...”⁵³.

Despre „metalimbaj”. Termenul ca atare este de curând popularizat, dar tehnica pe care o propune este la fel de veche ca practica omiletică. Etimologic, a intrat în dicționarele noastre prin filieră franceză⁵⁴. Metalimbajul propune o exprimare bazată pe *metafore* și *eufemisme*, prin care vorbitorul, voind să exprime lucruri mai puțin plăcute ascultătorilor, folosește expresii mai delicate, prin care aceștia sunt menajați⁵⁵. Allan Pease și Alan Garner, doi experți americani în domeniul tehnicilor de conversație, au publicat relativ recent o interesantă lucrare, în care sunt prezentate implicațiile tehnicii metalimbajului în comunicarea inter-umană⁵⁶. După opinia autorilor, „metalimbajul este un limbaj care codifică altfel ideile decât limbajul natural. Cu alte cuvinte, este un limbaj ascuns în interiorul limbajului”⁵⁷. Practica menajării prin metalimbaj este foarte necesară astăzi, cu deosebire în pareneze, unde preotul se adresează cu precădere unei anumite familii (și chiar persoane, individual), ca de exemplu la înmormântări, cununii, botezuri etc. Sf. Ap. Pavel ne-a lăsat un exemplu relevant: la Atena, adresându-se locuitorilor dispersați în fel de fel de credințe idolatre, nu-i mustră imprudent prin cuvinte ca „sunt foarte tulburat că sunteți rătăciți, departe de Dumnezeu Cel adevărat, Căruia abia de I-ați desemnat un locșor de vaga prezență, printre atâtea altare idolatre...”, ci, cu tactul său inspirat, li se adresează eufemistic, *folosind tehnica metalimbajului*: „Bărbați atenieni, în toate vă văd ca sunteți foarte evlavioși. Căci străbătând cetatea voastră de închinare, am aflat și un altar pe care era scris „Dumnezeului necunoscut”... (Fapte, 17, 22-23). La fel poate proceda preotul zilelor noastre. La o cununie, de exemplu, în fața a doi tineri despre care știe că n-au dus o viață exemplară până atunci, preotul nu va face aluzii tăioase, de genul „tinerii din ziua de azi nu mai viețuiesc potrivit virtuților de care au dat dovada străbunii noștri...”, ci „nădăjduim că tinerii care și-au unit astăzi, prin binecuvântarea Domnului, inimile, vor viețui în virtuțile prin care s-au făcut vestiți străbunii noștri” etc.

Eufonie - cacofonie. Un țăran a fost întrebat odată, la ieșirea din Biserică, cum a vorbit în acea zi preotul la predică. Fără să-și caute prea mult cuvintele, țăranul a răspuns:

⁵³ *Ibidem*, p. 117.

⁵⁴ *MÉTALANGAGE* ou *MÉTALANGUE* - 1. *Langage spécialisé que l'on utilise pour décrire une langue naturelle.* 2. *Langage de description d'un autre langage formel ou informatique.* - *LE PETITE LAROUSSE*, cit., p. 651, col. I.

⁵⁵ Frate cu acest cuvânt este și termenul “metacomunicare”, prin care I. TOADER înțelege ceea ce credincioșii receptează dincolo (sau în paralel) de ceea ce transmite predicatorul. Sunt acele elemente reținute bine de credincioși, pe care preotul foarte discret le amintește doar; *Metode noi în practica omiletică...*, p. 163-164.

⁵⁶ Allan PEASE & Alan GARNER, *Talk language - How to Use Conversation for Profit and Pleasure*, Simon and Schuster Ltd., London, 1989; în l. română, *Limbajul vorbirii. Arta conversației*, trad. Ileana BUSUIOC, Edit. “Polimark”, ediția a II-a, București, 1997, 144 p.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 12; vizavi de această definiție, autorii dau următorul exemplu: “Cu toții am stat la teigheaua unui magazin universal așteptând să fim serviți, și am fost întâmpinați doar cu un “doriți ceva?” din partea vânzătoarei. În metalimbaj aceasta se traduce: “Este, oare, cu adevărat nevoie să mă deranjați chiar acum?”... Și acesta este și sentimentul pe care, subconștient, îl avem”; *Ibidem*.

„Știi cât de frumos cântă mierla primăvara? Așa mi s-a părut părintele astăzi...” A vrut să spună, adică, minunat, fascinant!

Eufonia presupune, așadar, o vorbire plăcută auzului⁵⁸. *Cacofonia*, reversul⁵⁹. Vorbim de eufonie sub dublul aspect, al proclamării adevărului revelat și al expunerii lui într-o formă cât mai plăcută. Adevărurile sfinte au o superioritate ce nu trebuie micșorată prin cuvinte de valoare mai mică, îndoielnice sau chiar goale de sens. Doamne ferește, *stricate* sau vulgare. Sextil Pușcariu face următoarea comparație: după cum valoarea aurului și a diamantelor se măsoară în carate, la fel și cuvintele: „Un fel de carate au și cuvintele eufonice. Ele nu pot fi înlocuite cu altele fără ca armonia să dispară. Românul are însă o vorbă foarte adevărată: nu-i frumos ce-i frumos, ci-i frumos ce-mi place mie. Ceea ce e eufonic pentru român nu trebuie să placă urechii unui ceh, care preferă îngrămădiri de consonante, sau unui ungur, care așează accentul totdeauna pe prima silabă, ca și cehul... Valoarea **caratelor eufonice** e variabilă de la limbă la limbă, și tocmai de aceea ele completează tabloul a ceea ce este caracteristic unei limbi...”⁶⁰.

Predicatorul se aseamănă într-un anume fel cu interpretul muzical. Observăm de multe ori că aceeași piesă, interpretată de instrumentiști diferiți, *sună* altfel, de la interpret la interpret, la unii bine, la alții mai puțin. La reușita unor sunete plăcute, armonioase, venite parcă din altă lume, concură, în general, aceeași factori ca în cazul predicii: stăpânirea textului, dăruire totală, sensibilitate sufletească, respect față de ascultători etc.

Vorbind de stil, trebuie să menționăm și importanța vocii în reușita transmiterii mesajului. *Naturalitatea* este calitatea cea mai prețioasă care se cere. Demnitatea amvonului respinge orice abatere de la exigențele pronunțării corecte. Vocea impresionează auzul precum gestul impresionează văzul. O predică nu trebuie *recitată* sau *cântată*, ci *rostită*, cu un timbru plăcut, specific dialogului, comunicării cu ascultătorii.

Concluzii. Dintre calitățile stilului, generale și particulare, cele mai strâns legate de actul omiletic sunt: *corectitudinea* (gramaticală și de conținut), *puritatea*, *claritatea*, *precizia*, *concizia*, *naturalitatea*, *armonia*, *finețea*⁶¹. Stilul omiletic practică un limbaj adecvat, *bisericesc*, *liturgic*, ferit de afectare, bombasticisme, prețiozități. În special *naturalitatea* contribuie în gradul cel mai înalt la claritatea și puterea de impresionare a stilului⁶². *Felul de a vorbi reprezintă oglinda sufletului*, a spus filosoful Seneca⁶³.

Gestica omiletică. Gesticulația este un auxiliar prețios al acțiunii omiletice. La fel de importante sunt expresia feței și a ochilor⁶⁴. Măinile sunt mai predispușe, totuși, la gesturi excentrice. De aceea se cere un control permanent asupra lor. Gesturile mâinilor

⁵⁸ *ἔυ* = bun, bine, în chip fericit *φωνή* = sunet, cântec ș.a; vezi BAILLY..., p. 823, 2111.

⁵⁹ *κακός* = urât, rău, sordid etc, *Ibidem*, p. 1004-1005.

⁶⁰ *Limba română. Vol. II - Rostirea*, p. 379.

⁶¹ Pr. prof. N. PETRESCU, *Omiletica*, Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1977, p.223-228. După ARISTOTEL, un precursor al stilisticii oratoriei grecești, virtuțile fundamentale ale stilului sunt *claritatea* și *adecvarea la subiect*. El adaugă: “Stilul nu trebuie să fie nici mediocru nici pompos”, *Retorica*, cap. 12, apud Sir David ROSS, *Aristotel*, trad. Ioan-Lucian Muntean și Richard Rus, “Humanitas”, București, 1998, Cap. *Retorica și poetica*, p. 262.

⁶² Pr. prof. dr. D. BELU, *Curs...*, p. 282.

⁶³ “Imago animi sermo est”, *De moribus*, apud V. DIACONU și M. MARINESCU-HIMU, *op. cit.*, p. 67.

⁶⁴ *Adesea pe om îl înțelegi din priviri, chiar dacă tace (Saepe tacens vocem verbaque vultus habet)*, OVIDIUS, *Ars Amandi*, 1, 574, *Ibidem*.

trebuie să fie în armonie cu felul prediciei, conținutul ei, cu toți ceilalți factori. Mișcarea mâinilor constituie în sine un mijloc eficient de comunicare. Sf. Grigorie de Nyssa spune: „Mâinile i-au fost date omului ca să poată vorbi”⁶⁵. Părintele D. Belu explică astfel aceste cuvinte: „Dacă omul ar fi lipsit de mâini, atunci buzele și limba lui ar fi trebuit să fie ca la animale, adică așa să poată prinde cu ele iarba și s-o rupă. Trecând însă grija procurării hranei pe seama mâinilor, gura a rămas să slujească și să se ocupe cu exprimarea cuvintelor...”⁶⁶. Dincolo de acest *serviciu* pe care mâinile îl oferă gurii, gestică reprezintă în sine un anumit limbaj, chiar cu caracter universal. De aceea Quintilian îi acordă o atenție aparte: „Celelalte părți ale corpului ajută pe vorbitor, spune el, dar mâinile vorbesc ele însele. Cu ele cerem, promitem, chemăm, concediem, amenințăm, implorăm, ne exprimăm groaza, teama; prin ele întrebăm, negăm; prin ele ne manifestăm bucuria, întristarea, îndoiala, mărturisirea, regretul, măsura, cantitatea, numărul, timpul. Oare nu ele ne înflăcărează, nu ele ne domolesc? Nu cu mâinile manifestăm aprobare, admirare, sfială? Pentru a desemna locul și personajele, nu țin ele locul adverbelor și al pronumelor? De aceea, în diversitatea atât de mare a vorbirii tuturor neamurilor și popoarelor, gesturile mâinilor sunt vorbirea comună a tuturor oamenilor”⁶⁷. Calitatea cea mai însemnată a gestului este *discreția*. Orice excentrism este obositor și deranjant. Gestul nu ajută cuvântul decât dacă îl subliniază. Dacă el îl contrazice îl slăbește considerabil⁶⁸.

Materialul ilustrativ - este un alt auxiliar prețios prediciei de orice gen, din cel puțin două puncte de vedere, realizate simultan: 1. *explicativ* (oricât de convingătoare ar fi explicațiile teoretice asupra unui subiect, de multe ori o ilustrare potrivită are efect mai rapid și mai puternic); 2. *odihnitor*, adică permite ascultătorilor o binevenită „respirație”, mai ales în cazul unor subiecte mai grele. Părintele profesor Marin C. Ionescu este de părere că utilizarea ilustrațiilor este „cel mai fericit mijloc de a da viață predicilor noastre. Ilustrațiile poartă cu sine o putere uimitoare de a clarifica cele mai grele și cele mai abstracte idei religioase”⁶⁹. Nu întotdeauna este bine (și nevoie) să se apeleze la ilustrații. Atunci când conținutul este limpede și limbajul ales, elementele ilustrative pot lipsi. Ceea ce este limpede nu are nevoie să fie încărcat cu exemple, căci limpezimea este luminoasă prin ea însăși⁷⁰. De unde preluăm ilustrațiile? Este o întrebare oarecum retorică. *Izvoarele prediciei* sunt și izvoare pentru ilustrații: Biblia, scrierile Sfinților Părinți, literatura universală și națională etc. Episcopul de Arad Grigorie Comșa a tipărit la începutul secolului nostru (în colaborare), un mare volum de pilde, din care și astăzi ne putem inspira⁷¹. Mai aproape de zilele noastre părintele Ștefan Slevoacă, a tipărit, ca

⁶⁵ *De hominis opificio*, MIGNE, P.G. 44, 148.

⁶⁶ *Graiul în funcția lui etică...*, p. 453.

⁶⁷ Apud Pr. N. PETRESCU, *op. cit.*, p. 248-249.

⁶⁸ Diac. prof. dr. N. BALCĂ, *Curs...*, Fasc. III, p. 436.

⁶⁹ *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre, cit.*, p. 106. Tot P.C. Sa recomandă și câteva reguli pentru utilizarea lor: 1. *Să nu fie fabricate în felul istorisirilor morale utilizate în cursul primar. Comunul și sterilul fac din ilustrații un balast ucigător al predicilor noastre*; 2. *Trebuie să fie în așa fel alecătuite încât să îngăduie spiritului ascultătorilor o scurtă respirație de întărire spre zborul cald către Dumnezeu*; 3. *A se ține cont de “spiritul” timpului, deși ilustrațiile cele mai fericite sunt cele clasice, potrivite pentru toate timpurile*, *Ibidem*, p. 107-108.

⁷⁰ F. B. CRADOCK, *op. cit.*, p. 199.

⁷¹ † Grigorie COMȘA, *O mie de pilde pentru viața creștină*, Arad, 1929, 415 p.

adaos al unui volum de predici, aproape 100 de pagini cu ilustrații pe diferite teme⁷². Printre cele mai reușite ilustrări le socotim, însă, pe cele redată în predicile publicate de Î.P.S. Antonie al Ardealului⁷³ și Ierom. Nicolae Steihardt de la Rohia⁷⁴. Numeroase elemente istorice ilustrative ne oferă, de asemenea, cartea de predici publicată recent de părintele prof. Petre David⁷⁵. Aceste cărți de predici sunt reușite în sensul îmbinării fericite între conținutul propriu-zis, deosebit de elevat, dar pe înțelesul tuturor, și ilustrările ca atare. O sursă aparte o constituie *Viețile sfinților* și, mai ales, *Patericul*. „Apoftegmele” din Pateric, de o înțelepciune și frumusețe rară, sunt deosebit de bine primite de credincioși, evident cu condiția să fie bine alese și plasate. Un alt izvor prețios îl constituie *proverbele*, pe care le putem prelua din cărțile și dicționarele destul de abundente în această privință⁷⁶. Mai ales proverbele românești, atât de pline de înțelepciune, sunt la îndemâna oricărui predicator. În sfârșit, *folclorul*, reprezintă un izvor de mâna întâi pentru ilustrații⁷⁷. „Creația populară, spune părintele prof. Petru Rezuș, a susținut credința și viața Bisericii și a credincioșilor. Pe de o parte Biserica cu doctrina sa revelată a fost propovăduită, pe de alta parte credincioșii au pus aceasta învățătură și sfaturile creștine evanghelice în practica vieții lor, pe măsura înțelegerii lor și a coordonatelor personalității lor”⁷⁸. La o eventuală întrebare dacă se pot *inventa* istorioare pentru predici, răspunde prof. F. Cradock: „Da, căci parabolele lui Iisus sunt „istorii inventate”. Nimeni nu L-a întrebat pe Iisus vreodată la sfârșitul unei parabole: „Acest fapt s-a petrecut cu adevărat?”⁷⁹. Tot el propune următoarele principii orientative pentru utilizarea eficientă a ilustrațiilor: *expunerea ilustrației să nu se facă ex-abrupto, ci să se creeze, mai întâi, cadrul familiar corespunzător; ilustrația să fie cât se poate de inteligibilă; să nu fie nici simplistă, nici stupidă; să constituie un moment real de respiro pentru auditoriu; predicatorul sa fie conștient de potențialul emoțional pe care-l poartă ilustrația respectivă. Este mai prudent uneori să se renunțe la ea decât s-o rostească și să nu reușească a o stăpâni*⁸⁰.

⁷² Pr. dr. Șt. SLEVOACĂ, *Din tezaurul ortodoxiei*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1990, p. 283-377.

⁷³ † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989, 479 p. și *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, 365 p. Mai ales primul volum abundă de pilde și istorioare, extrase mai ales din *Pateric* și din literatură, religioasă și laică, deosebit de instructive.

⁷⁴ *Dăruind vei dobândi*, Cluj-Napoca, 1994.

⁷⁵ *Caută și vei afla. Predici misionar-patriotice la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși, propovăduitori și mărturisitori români*, Curtea de Argeș, 1996, 636 p.

⁷⁶ Pentru proverbe străine, de exemplu, recomandăm *Dicționarul de citate și locuțiuni străine*, ed. revizuită și completată de Eugen și Paul MARIAN, Edit. „Enciclopedică”, București, 1973, 338 p. și *Dicționarul înțelepciunii*, edit. Th. SIMENSCHY, Editura „Uniunii Scriitorilor”, Chișinău, 1995 (ediția III-a), 640 p.

Pentru proverbe românești, dintre cele mai voluminoase ediții amintim: *Apa trece, pietrele rămân. Proverbe românești*, Ed. îngrij. de George MUNTEAN, „Editura pentru literatură”, București, 1966, 445 p; *Proverbele românilor (din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia)*, Edit. libr. Socecu & comp., București, 1901, sub îngrij. lui Iuliu A. ZANE, 739 p., lucrare premiată de Academia Română.

⁷⁷ Vezi Pr. drd. Ioan IOANICESCU, *Folclorul religios în predică*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 5-68, p. 574-580. Reținem din acest studiu și etimologia cuv. „folclor”: termenul a fost pus în circulație prima oară de arheologul englez William John Thomas, în 1840, în rev. „Athenaeum” - London; Astfel, cuvântul este compus din „folk”= *popor* și „lore” = *știință*; așadar, *the lore of the people...* (*știința poporului*)..., p. 574. Vezi, de asemenea, Pr. drd. Marcel SABĂU, *Literatura religioasă populară în slujirea propovăduirii Bisericii*, Teză de doctorat, ms. dactil. BFT, cota 23010, București, 1997, 164 p., cu deosebire cap. „Dogma creștină oglindită în literatura populară”, p. 66-107.

⁷⁸ *Învățătura despre religia subiectivă, din punct de vedere interconfesional*, în ST, an. X, 1958, nr. 5-6 p. 375.

⁷⁹ *Op. cit.*, p. 210.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 207-208. Spre exemplu, ni se pare nepotrivită cu scopul necrologului următoarea ilustrație inclusă într-o pareneză la înmormântare: „În galeria națională din Berlin se poate vedea tabloul pictorului Spanenberg,

*

Din cele prezentate până acum reiese în mod evident, credem, că pentru reușita predicii nu-i suficientă doar grija pentru conținut, ci trebuie neapărat luată în calcul și preocuparea pentru forma de prezentare, cu respectarea unor norme bine determinate, *sine qua non*. Lucrurile se aseamănă, oarecum, cu circulația pe drumurile publice: cel care nu le respectă face accident, uneori chiar mortal. Tot așa și în predică. Cel care nu ține seamă de regulile de limbă, stil, gestică etc., riscă să-i „accidenteze” mortal pe ascultători, determinându-i să plece de la biserică, să ajungă, Doamne ferește, la secte, unde se expun morții sufletești. Autorul moral, în astfel de cazuri, este chiar predicatorul ortodox care a ignorat normele omiletice de redactare și prezentare a predicii. De aceea, rostim și noi acea expresie paulină, care îndeamnă la prudență: *Să nu fie!* (I Cor. VI, 15).

intitulat “Der triumphzug des Todes” (Triumful morții). Pe tablou este gravată moartea care trece prin mijlocul oamenilor, sunând din clopoțel, iar mulțimea oamenilor o urmează. Copii mici, având cununi în mână, pe care le făcuseră în timpul jocului... Clopoțelul morții însă i-a chemat și ei au fost nevoiți să plece. Tineri și bătrâni, săraci și bogați, oameni distinși și oameni de rând, învățați și neînvățați, se văd pe tablou cum aleargă fără încetare pe urmele morții... O femeie bătrână, obosită, neputincioasă, își întinde mâna dorind moartea, dar moartea nu o primește și femeia rămâne la marginea drumului... Sub acest tablou impresionant stă inscripția: “Triumful morții”..., la Pr. Nicolae ȚÎMPU, *Cuvânt la înmormântare*, București, 1988, ms. dactil. Deși este interesantă și pare a voi conștientizarea creștinilor asupra pregătirii pentru moarte, socotim că această ilustrare nu corespunde cu scopul principal al necrologului: întărirea credinței în înviere și viața de veci.